

Frenar el totalitarisme

Carlo Marletti, professor de la Universitat de Torí i autor de la ponència 'Els reptes de la democràcia. L'universalisme de les regles en una societat complexa', parla amb Anna Papiol, coordinadora d'aquest Congrés.

Professor Marletti, parlem del concepte d'universalitat de les regles com a fre als totalitarismes. Són prou fortes les regles de la democràcia per a garantir-la davant de qualsevol persona o partit amb vocació totalitària?

—La resposta ha de tenir en compte que l'universalisme de les regles, en el qual crec que consisteix l'essència de la democràcia, no és només una concepció teòrica, sinó que és el resultat d'una tradició històrica. El problema no és tant en què consisteix l'universalisme de les regles en general, sinó en què pot consistir avui. És clar que hi hauria d'haver una concepció evolutiva d'aquest universalisme. Intentaré explicar-me. La superioritat d'aquesta concepció neix del fet que es posa no sobre el pla dels continguts, sinó sobre el pla de la forma i del mètode, una altra paraula que en la història del pensament ha estat fixada per un gran filòsof com Kant. Kant distingia entre l'ètica material dels valors i l'ètica formal, i sostenia, per tant, que l'universalisme pot ser afrontat formalment. Avui, però, evidentment, l'universalisme de les regles cal confrontar-lo amb problemes que són molt diversos dels que hi havia al segle XVIII. I això, per un motiu: la complexitat social. Nosaltres avui no vivim en una societat en què les forces econòmiques i les activitats socials han d'emancipar-se de l'estat, com plantejava Kant. Nosaltres vivim en una societat no sols postindustrial, sinó postmoderna, caracteritzada pel creixement continuat de les expectatives. Això té un problema: la concepció clàssica de la democràcia, la subjectivitat, les demandes, són considerades factors d'emancipació.

—Com se seleccionen aquestes demandes i a quines es dona resposta?

—És clar que aquest problema té un risc de conservadorisme i, en últim extrem, de reacció, perquè pot sufocar algunes demandes i respondre a unes altres. En altres paraules, no és possible comptar amb l'automatisme de les necessitats com a

força històrica innovadora. No som davant d'una massa que ha d'ésser integrada en l'estat, que ha de fer-se subjecte polític; som davant de l'explosió de milers de demandes, aquesta és la complexitat social.

—Un altre tema d'interès és la qüestió de la divisió tradicional de poders com a element bàsic de la democràcia. La qüestió és si podem arribar a la desestabilització dels partits polítics i, per tant, del sistema democràtic tal i com el coneixem avui, a través de l'emergència d'un nou partit generat pel poder dels mitjans? És un plantejament adreçat al que ha passat a Itàlia, però extrapolable a qualsevol societat europea o americana.

—Penso que s'ha de respondre separatament a les dues demandes. Segons la teoria clàssica de la divisió dels poders —des del punt de vista de Montesquieu— cal evitar que el poder es concentri en un sol subjecte per tal d'evitar el risc del despotisme. Els poders van separats perquè poden acumular-se. El concepte de Montesquieu continua essent vàlid, encara que avui és el fonament d'un estat dividit, que és la pedra base de la democràcia. Cal pensar en una forma històrica, avui necessària, de plantejar aquesta divisió de poders. Per què? Perquè en la nostra societat hi ha poders emergents. Per exemple, el de la comunicació de masses. Però abans d'arribar a això assenyalarem altres aspectes importants de la divisió de poders avui. Per exemple, un punt que considero central és el del dret; el dret com a mecanisme regulador de l'aportació social. Quan parlo d'universalisme de les regles vull subratllar fortament la paraula regla o norma; però el problema funcional és més extens. No n'hi ha prou a dir els principis, no n'hi ha prou a cridar als valors, cal traduir-ho en regles. El dret, així com ve de la tradició històrica, demostra ser un instrument molt rígid i poc flexible, d'un costat, mentre que de l'altre ve investit de la creixent demanda de regulacions polítiques. En el moment en què s'acaba —per diversos motius, i prin-

cipalment per la corrupció política—, com s'ha acabat a Itàlia, amb un sistema de partits en què organitzacions com la Democràcia Cristiana regeixen el país durant quaranta anys, l'opinió pública es volta demanant una intervenció. Però en el moment en què els jutges prenen decisions polítiques, la funció del dret queda aturada, perquè el dret ha d'estar separat de la política. Altrament, esdevé facciós.

—Com és possible orientar-se en aquest nou conjunt de problemes?

—És clar que jo, com a intel·lectual, no encerto a donar-hi una resposta, però entenc el problema. El problema és el de la invenció de noves regles de dret, de la producció d'un nou delictes. Quant a la resta, no voldria tractar d'aquestes qüestions només des del punt de vista jurídic; no és exclusivament un problema de jutges i de polítics corruptes, és alguna cosa més. És un problema de noves regles que són necessàries, com la tecnologia de la informació. Pensem en el moviment financer que les noves tecnologies fan possible, per exemple en el cas italià, però no només italià. Avui és reconeix que l'especulació financera és una forma de moderar el mercat; gràcies a les noves tecnologies una massa de capital posa en greus dificultats la banca nacional. Són instruments liberals i, en certa manera, obsolets que canvien la natura de la moneda, i posen el flux econòmic extremadament nerviós, el carreguen d'emotivitat i generen moviments fortíssims en el mercat.

—Què s'ha de fer davant d'això?

—Veurem un altre exemple. Si pensem en la problemàtica del delictes d'autor —cosa important per a la ciència i per a l'art—, és possible encara mantenir les antigues regles que valien per a la màquina d'escriure en l'època del fax, de les fotocòpies, del CD-Room?, és possible mantenir el *copyright*, tal i com era concebut abans? La pressió social generada del nou entorn farà saltar aquestes regles. Aleshores, o les creem de nou o no ens serviran. I aquest és un dels riscos fonamentals de la democràcia. En aquest punt

és on hem d'introduir el tema dels mitjans de comunicació de masses. Com hem dit abans, els mitjans de comunicacions de masses es poden considerar, per molts aspectes, un poder emergent. El problema és si els *media* es constitueixen com un poder de control o com un poder executiu en qualsevol cas. Això és fonamental perquè els mitjans de comunicació tenen una natura ambivalent. Des del punt de vista del producte, de la informació, de les notícies que circulen, els mitjans de comunicació produeixen un bé públic. És d'interès públic la circulació d'una notícia política que pot ocasionar la dimissió d'un govern. Tota via de l'evolució de l'acceptació institucional i política mostra com avui ens serà possible mantenir els mitjans de comunicació, i en particular la televisió, com a instrument de dret públic. Els mitjans de comunicació són a Europa i als EUA un instrument de dret privat. Com regular això? A Itàlia, nosaltres assistim al fet curiós que el propietari de la cadena televisiva més gran, Silvio Berlusconi, ha estat cap del govern. És clar que al darrere d'aquestes dues funcions hi ha un problema de separació d'incompatibilitats. No és pensable que un únic subjecte reuneixi un poder tan fort. És clar, per tant, que en el sector de les comunicacions de masses és necessari cercar noves regles, noves solucions al problema.

—*Un cop la realitat entre apocalíptics i integrats sembla superada, quin paper poden fer els nous mitjans de comunicació en l'aprofundiment de les democràcies, tot i que queda palès que afavoreixen més l'espectacle polític que la deliberació que reclamen molts pensadors?*

—Sí, aquest és un element central sobre el qual no es poden oferir solucions prefabricades, predefinides. El problema es pot resumir en aquests termes: no podem afrontar avui la qüestió del periodisme en termes morals. Significa, inevitablement, caure en alguna fórmula de censura. Però no podem tornar al temps en què se censurava el periodisme perquè deixava de banda les bones notícies. Jo, personalment, crec que pot servir molt la meua apel·lació a una moralització de la categoria. Cal estudiar la possibilitat d'una autorregulació del sistema establert. Un element molt important és la deontologia. Això depèn d'un problema que és molt gran: el poder de la propietat dels mitjans de comunicació. Avui, nosaltres passem una fase en la qual molt aviat la propietat dels mitjans de comunicació no serà editorial, sinó que el control serà de les grans

Carlo Marletti. "Quan el dret assumeix decisions polítiques, esdevé facciós".

corporacions de les telecomunicacions. El gran debat és fins a quin punt això s'ha de reglamentar i en aquest sentit s'ha vist un decisiu progrés dels defensors d'una reglamentació necessària perquè el mercat de les noves tecnologies sigui ferm. Penso que no s'ha d'anar en contra d'això per raons de principis, encara que desconeguem totes les conseqüències del procés de reglamentació. Això també invita a la reflexió crítica. No tenim molts altres instruments, és cert, però la història avança sempre d'una manera ambivalent. No és veritat que totes les possibilitats estiguin

contra nosaltres, però és significatiu que als EUA, on majoritàriament s'han desenvolupat les noves tecnologies els conservadors, i en particular Newt Gingrich, hagin establert un manifest de les noves tecnologies com a factor de llibertat. És un plantejament fortament conservador en el confrontament de les noves tecnologies, una dificultat per a rebre-la que deriva del passat apocalíptic. Podríem dir que el dualisme entre apocalíptics i integrats està superat, però que continua per la inèrcia. Aquest és el repte crític dels intel·lectuals.

Anna Papiol